

Xung đột quân sự Nga - Ukraine và tác động tới công cuộc bảo vệ chủ quyền biển, đảo của Việt Nam trong giai đoạn hiện nay

Vũ Quý Sơn*

Nhận ngày 6 tháng 3 năm 2023. Chấp nhận đăng ngày 28 tháng 6 năm 2023.

Tóm tắt: Bài viết¹ tập trung thảo luận một số hệ quả của cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine, từ đó chỉ ra một số tác động gián tiếp tới công cuộc bảo vệ chủ quyền biển, đảo của Việt Nam. Một số hệ quả của cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine là (i) thách thức gia tăng đối với nỗ lực duy trì giá trị của luật pháp quốc tế và vai trò của các tổ chức quốc tế đa phương, (ii) gia tăng cạnh tranh nước lớn và nguy cơ sử dụng vũ lực, đe dọa sử dụng vũ lực, chạy đua vũ trang ở các khu vực và điểm nóng khác. Các hệ quả này đã tác động đến chính sách biển Đông của Việt Nam.

Từ khóa: Xung đột quân sự Nga - Ukraine; hệ quả; tác động; Việt Nam; chủ quyền biển, đảo.

Phân loại ngành: Chính trị học

Abstract: The paper focuses on discussing a number of consequences of the Russia-Ukraine military conflict, thereby pointing out some indirect impacts on Vietnam's protection of sea and island sovereignty. Some consequences of the Russia-Ukraine military conflict are: (i) the increased challenges to efforts to maintain the value of international law and the role of multilateral international organizations; (ii) the increased competition among great powers and the risk of using force, threatening to use force, and arms races in other regions and hot spots. These consequences have the affected policy of East Sea of Vietnam.

Keywords: Military conflict between Russia and Ukraine; consequence; impact; Vietnam; maritime sovereignty.

Subject classification: Political sciences

1. Mở đầu

Cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine xảy ra tháng 2/2022 không chỉ có sự tham gia của Nga và Ukraine, mà còn có sự tham gia ở mức độ khác nhau của các cường quốc trong và ngoài khu vực châu Âu với những tính toán lợi ích khác nhau. Vấn đề đặt ra hiện nay là nỗ lực duy trì luật pháp quốc tế đang gặp cản trở bởi các hành động quân sự đơn phương của cường quốc đơn lẻ. Việc duy trì luật pháp quốc tế luôn là vấn đề được các quốc gia vừa và nhỏ coi trọng. Hơn nữa, các quan điểm về tác động của cuộc xung đột quân sự này tập trung vào các cường quốc, ít quan tâm vào các tác động liên quan các quốc gia vừa và nhỏ. Cuộc xung đột quân sự kể trên để lại những hệ quả gì và có tác động như thế nào đến công cuộc bảo vệ chủ quyền biển, đảo của Việt Nam. Bài viết cho rằng cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine đã tạo ra thách thức đến việc duy trì luật pháp quốc tế; phát huy vai trò của các tổ chức đa phương, gia tăng nguy cơ sử dụng vũ lực, đe dọa sử dụng vũ lực, nguy cơ chạy đua vũ trang giữa các cường quốc và siêu cường. Các nguy cơ này tác động đến

* Viện Nghiên cứu Trung Quốc, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Email: vuquysonvnics@gmail.com

¹ Bài viết là kết quả của đề tài nghiên cứu cấp Bộ “Bảo vệ chủ quyền biển, đảo của Việt Nam trong tình hình mới” do Viện Nghiên cứu Trung Quốc chủ trì.

môi trường hòa bình và ổn định trong công cuộc bảo vệ chủ quyền của Việt Nam; suy giảm nỗ lực thúc đẩy một số chính sách của Việt Nam như chính sách đối ngoại, hoặc chính sách biển Đông của Việt Nam. Cuộc xung đột quân sự này không tạo ra tác động thuận lợi, thay vào đó, gián tiếp đem đến tác động tiêu cực đối với công cuộc bảo vệ chủ quyền biển đảo của Việt Nam.

Bài viết được cấu trúc thành năm phần chính: phần thứ nhất là phần mở đầu tập trung thảo luận vấn đề cần nghiên cứu, những hệ quả của cuộc xung đột kể trên sẽ được thảo luận trong phần thứ hai và thứ ba. Những thách thức đến nỗ lực duy trì giá trị của luật pháp quốc tế và vai trò của các tổ chức quốc tế đa phương sẽ được thảo luận cụ thể trong phần hai. Phần thứ ba thảo luận về nguy cơ sử dụng vũ lực, đe dọa sử dụng vũ lực và cạnh tranh nước lớn do xung đột quân sự Nga - Ukraine dẫn đến. Phần thứ tư tập trung thảo luận các tác động đối với công cuộc bảo vệ chủ quyền biển, đảo của Việt Nam. Phần thứ năm là tóm tắt các hệ quả và tác động của xung đột quân sự Nga - Ukraine.

2. Thách thức đến nỗ lực duy trì giá trị của luật pháp quốc tế và vai trò của các tổ chức đa phương

2.1. Thách thức nỗ lực duy trì luật pháp quốc tế

Cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine làm gia tăng sự cạnh tranh giữa các nước lớn. Các cường quốc nhằm duy trì ưu thế của mình có thể thúc đẩy hoặc phớt lờ những giá trị của luật pháp quốc tế hiện tại. Một số quốc gia có xu thế sử dụng sức mạnh cứng, bao gồm sức mạnh quân sự tại lãnh thổ của quốc gia khác. Nền tảng của trật tự thế giới hiện nay được dựa trên cơ sở luật pháp quốc tế và nỗ lực thực thi luật pháp quốc tế thông qua các cơ chế đa phương. Các nền tảng này đang bị thách thức bởi sự quay trở lại của chính trị cường quyền, các hành động đơn phương, áp đặt, sử dụng vũ lực hoặc đe dọa sử dụng vũ lực, can thiệp vào công việc nội bộ của các nước (Đặng Cẩm Tú, 2021). Nga đơn phương đưa lực lượng vũ trang vào trong lãnh thổ của Ukraine, điều này đã tạo ra thách thức đối với nỗ lực duy trì thế giới dựa trên luật lệ; tuân thủ luật pháp quốc tế, Hiến chương Liên Hợp Quốc. Phương Tây cho rằng Nga đang triển khai các hành động theo chủ nghĩa xét lại (Revisionism) tại Ukraine; thách thức đến trật tự thế giới hiện tại ở phương diện địa chính trị và luật pháp (Ashley J. Tellis, 2022; Ioannis E. Kotoulas and Wolfgang Puzsai, 2022). Hành động đơn phương của Nga tại Ukraine đã đi ngược với chuẩn tắc giá trị cốt lõi của Hiến chương Liên Hợp Quốc về sử dụng vũ lực; nghiêm cấm sử dụng vũ lực tại lãnh thổ quốc gia khác (Ingrid Brunk and Monica Hakimi, 2022).

Với lý do “không có bất cứ quốc gia phương Tây nào quan tâm đến an ninh của Nga” và sự mở rộng NATO (Tổ chức Hiệp ước quân sự Bắc Đại Tây Dương) của Mỹ và đồng minh về phía Đông (Holly Ellyatt, 2022; Paul Dibb, 2014), Tổng thống Putin đã triển khai lực lượng vũ trang tại lãnh thổ Ukraine; sáp nhập 4 tỉnh của Ukraine, đồng thời, phản đối Tổng thống Ukraine phát biểu tại Đại hội đồng Liên Hợp Quốc khi việc phát biểu này được sự ủng hộ của 107 quốc gia (An Nhiên, 2023). Với nỗ lực duy trì luật pháp quốc tế, một số nghị quyết và một số phát biểu lên án Nga do Đại hội đồng Liên Hợp Quốc đưa ra (Huyền Lê, 2023). Nga phản đối hầu hết các nghị quyết của Đại hội đồng Liên Hợp Quốc liên quan đến vấn đề Ukraine; luôn nhấn mạnh đến ảnh hưởng và can dự của các quốc gia phương Tây vào các nghị quyết kể trên. Tổng thống Nga Putin đã có những phát biểu cho rằng Ukraine chưa bao giờ là một nhà nước độc lập mà là một phần lịch sử của nước Nga (Ingrid Brunk and Monica Hakimi, 2022). Nói cách khác, Nga không muốn Ukraine hoàn toàn độc lập, rời khỏi Nga, và xích lại gần phương Tây (Ingrid Brunk and Monica Hakimi, 2022). Lập luận kể trên của Nga đã ngầm bác bỏ giá trị của trật tự thế giới được xây dựng từ sau Chiến tranh thế giới thứ hai (Ingrid Brunk and Monica Hakimi, 2022). Nga đang cố gắng tuyên truyền về tính chính danh hành động quân sự của mình có sự tương đồng với các hành động quân sự của Mỹ và phương Tây trong quá khứ như việc Mỹ đưa quân vào Iraq, hay việc Mỹ đánh bom Kosovo (Ingrid

Brunk and Monica Hakimi, 2022). Tuy nhiên, quan điểm của phương Tây cho rằng, các hành động kể trên của Mỹ và đồng minh có sự đồng ý của Liên Hợp Quốc và các quốc gia kể trên khi đó đang bị Liên Hợp Quốc trừng phạt, không giống như trường hợp của Ukraine (Claus Kreß, 2022).

2.2. Suy giảm vai trò của các tổ chức đa phương

Thứ nhất, cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine đã cho thấy vai trò hạn chế của các tổ chức đa phương như Liên Hợp Quốc và các cơ quan trực thuộc như Đại hội đồng Liên Hợp Quốc, Hội đồng bảo an Liên Hợp Quốc, Tòa án Công lý quốc tế (ICJ) trong việc giải quyết các vấn đề quốc tế. Vai trò của các tổ chức này chủ yếu tập trung vào giám sát tình hình; tạo ra các kênh trao đổi và thảo luận tìm kiếm giải pháp giải quyết các hệ quả của cuộc xung đột này, mà thiếu những cơ chế ràng buộc để kiểm chế hoạt động của các bên liên quan trực tiếp, chủ yếu là hoạt động của Nga.

Mặc dù các cơ quan kể trên đều có những tuyên bố phản đối Nga, nhưng Liên Hợp Quốc chỉ một lần tuyên bố lên án hành động tấn công của Nga đã vi phạm chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ của Ukraine; đi ngược với những nguyên tắc của Hiến chương Liên Hợp Quốc. Đại hội đồng Liên Hợp Quốc và Ủy ban nhân quyền Liên Hợp Quốc chủ yếu tập trung đưa ra những nghị quyết lên án hành động của Nga đối với vấn đề nhân quyền; giải quyết khủng hoảng nhân đạo, đảm bảo an ninh lương thực, đưa ra nghị quyết không công nhận 4 tỉnh thuộc lãnh thổ Ukraine mà Nga sáp nhập (UN, 2022). Trong khi đó, tòa án quốc tế đã kêu gọi triển khai hoạt động điều tra chống lại loài người tại Ukraine (UN, 2022). Hội đồng Bảo an Liên Hợp Quốc đã nỗ lực bỏ phiếu lên án hành động quân sự của Nga, tuy nhiên đã bị Nga phủ quyết vào tháng 9/2022 (UN, 2022). Cơ quan nguyên tử Liên Hợp Quốc (IAEA) tích cực giám sát nguy cơ sử dụng vũ khí hạt nhân, và các hoạt động làm giàu uranium, nguy cơ các nhà máy điện nguyên tử tại Ukraine bị tấn công (UN, 2022). Có thể nói rằng, vai trò của Liên Hợp Quốc chỉ giới hạn trong việc giám sát tình hình tại Ukraine và để cung cấp một nền tảng thảo luận mà không đưa ra được bất kỳ đánh giá pháp lý nào về tính hợp pháp hoặc thực hiện bất kỳ bước nào để giải quyết xung đột. Một thực tế rằng, các ý kiến được đưa ra thông qua các kênh thảo luận thường vấp phải sự phản đối của một số quốc gia thành viên. Đây có thể coi là đóng góp tương đối hạn chế vào nỗ lực giải quyết tranh chấp quốc tế của Liên Hợp Quốc (Alena F Douhan, 2015).

Thứ hai, cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine cũng cho thấy vai trò hạn chế của các tổ chức đa phương khu vực như Ủy ban châu Âu (EC), Liên minh châu Âu (EU), NATO, tổ chức Hiệp ước An ninh tập thể (CSTO). Các tổ chức này phản ứng khác nhau trong cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine. Những phản ứng liên quan cho thấy sự thiếu vắng của các cơ chế mang tính ràng buộc. Trong đó, EC và EU có phản ứng tương đối giống nhau trong vấn đề này. Các tổ chức này coi cuộc xung đột chỉ là cuộc xung đột giữa Nga và Ukraine và tìm cách giải quyết thông qua gây áp lực lên Nga bằng các lệnh trừng phạt và cung cấp viện trợ tài chính, vũ khí khí tài cho Ukraine, cố gắng hạn chế xung đột lan rộng ra các quốc gia thành viên khác (Alena F Douhan, 2015). Thêm vào đó, EC, EU ủng hộ các hoạt động xuất khẩu lương thực của Ukraine, đồng thời, nhấn mạnh hơn đến hệ quả của các hành động quân sự của Nga như nguy cơ khủng hoảng lương thực toàn cầu (EU, 2022). Trên thực tế, NATO và CSTO không có những biện pháp thực chất nào nhằm giải quyết xung đột bởi vì các tổ chức này không có các cơ chế giải quyết xung đột (Alena F Douhan, 2015). Với cách tiếp cận này, các tổ chức đa phương kể trên cho thấy hạn chế trong giải quyết các tranh chấp như hiện nay.

3. Gia tăng nguy cơ sử dụng vũ lực, đe dọa sử dụng vũ lực và cạnh tranh nước lớn

3.1. Gia tăng nguy cơ sử dụng vũ lực, đe dọa sử dụng vũ lực và chạy đua vũ trang

Thứ nhất, cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine có thể gia tăng nguy cơ sử dụng vũ lực, đe dọa sử dụng vũ lực và chạy đua vũ trang. Cụ thể, những hành động vũ lực đơn phương trong xung đột

quân sự Nga - Ukraine khiến các cường quốc tăng cường sức mạnh quân sự. Điều này có thể dẫn đến nguy cơ sai lầm chiến lược, bao gồm sai lầm quân sự trong bối cảnh cạnh tranh nước lớn ngày càng gia tăng. Những sai lầm chiến lược khiến các cường quốc thúc đẩy phát triển mạnh mẽ hơn các vũ khí chiến lược và vũ khí hạt nhân nhằm mục đích răn đe, thậm chí tấn công phủ đầu. Điều này đã được Liên Hợp Quốc cảnh báo và nhấn mạnh vũ khí hạt nhân không nên được coi là mục tiêu của các chiến dịch quân sự và luôn ngăn chặn nguy cơ về thảm họa hạt nhân (UN, 2022). Nếu điều này xảy ra, động lực đàm phán cắt giảm các loại vũ khí chiến lược và vũ khí hạt nhân giữa các cường quốc như Mỹ và Nga suy giảm, thúc đẩy hơn nữa chiến lược phát triển các loại vũ khí kể trên của các cường quốc khác như Trung Quốc, Nhật Bản, Ấn Độ... Trong báo cáo Đại hội 20 Đảng Cộng sản Trung Quốc đã nhấn mạnh “xây dựng lực lượng răn đe chiến lược hùng mạnh”. Nội dung kể trên phản ánh nỗ lực đẩy nhanh xây dựng lực lượng và trang bị vũ khí hạt nhân. Nội dung này lần đầu tiên được nhắc tới trong Báo cáo của một kì đại hội. Điều này cho thấy Trung Quốc đã nêu rõ vai trò của vũ khí hạt nhân trong khung khoảng quân sự Ukraine; lý do Mỹ không dám đưa quân vào Ukraine đến từ hiệu quả răn đe của vũ khí hạt nhân của Nga (Liao Shi Feng, 2022). Tương tự, với 3 văn bản chiến lược gồm “Chiến lược quốc phòng quốc gia”, “Tái xem xét phòng thủ đạn đạo”, “Tái xem xét vị thế hạt nhân” được công bố cùng ngày 27/10/2022, chính quyền Biden tiếp tục nhấn mạnh đến tính cấp thiết duy trì và tăng cường sức mạnh ngăn chặn của Mỹ đối với Trung Quốc; xác định những đe dọa từ phía Trung Quốc, ngăn chặn những hành động hung hăng, đồng thời chuẩn bị cho xung đột khi cần thiết; ưu tiên các thách thức của Trung Quốc tại khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương, theo dõi các chương trình phát triển vũ khí hạt nhân của các quốc gia khác (C. Todd Lopez, 2022). Tháng 12/2022, Nhật Bản đã đưa ra chiến lược an ninh quốc gia và quốc phòng mới (Christopher B. Johnstone, 2022). Trong đó, Trung Quốc, Nga là một trong những thách thức an ninh lớn nhất của Nhật Bản hiện nay (Sheila A. Smith, 2022). Hơn nữa, Nga và Nhật Bản hiện vẫn còn tồn tại tranh chấp chủ quyền lãnh thổ. Nhật Bản coi Nga là một trong những đối tác thân của Trung Quốc, từ đó, cuộc xung đột Nga - Ukraine có thể khiến Nga ủng hộ Trung Quốc ngày càng cứng rắn tại biên Hoa Đông. Khả năng này khiến Nhật Bản cần có những hành động cứng rắn, và tăng cường quan hệ đồng minh an ninh với Mỹ. Với sự điều chỉnh của các cường quốc dưới tác động của cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine, thì nguy cơ gây bất ổn tại khu vực Đông Á có thể gia tăng, trật tự an ninh khu vực này bị thay đổi.

Thứ hai, cuộc khủng hoảng quân sự Nga - Ukraine tạo không gian các cường quốc thúc đẩy các biện pháp sử dụng vũ lực, đe dọa sử dụng vũ lực trong các vấn đề tranh chấp chủ quyền lãnh thổ. Hơn nữa, tranh chấp chủ quyền lãnh thổ thường dẫn tới chiến tranh hơn các loại tranh chấp khác (Ingrid Brunk and Monica Hakimi, 2022). Đáng chú ý, xung đột này tạo ra cơ hội cho các cường quốc tiền lệ “xét lại” trong cục diện thế giới hiện tại. Trung Quốc sẽ ngăn chặn và tận dụng chính trị cường quyền trong các vấn đề tranh chấp; khả năng sử dụng vũ lực giải quyết tranh chấp; duy trì ưu thế hơn nữa đối với các đối tác quân sự chủ chốt, trong khi vẫn duy trì một phần luật pháp quốc tế nhằm gia tăng không gian tự chủ trong cạnh tranh giữa các nước lớn từ đó, tạo lợi thế giải quyết các vấn đề bên trong và bên ngoài Trung Quốc.

Đối với Trung Quốc, tháng 06/2022, Chủ tịch quân ủy trung ương Tập Cận Bình đã kí “Cương yếu hoạt động quân sự của quân nhân trong giai đoạn không chiến tranh”². Với sự ra đời của cương yếu này, Trung Quốc có thể huy động quân đội để xử lý các vấn đề khu vực ảnh hưởng đến lợi ích

² Bản Cương yếu này được triển khai thí điểm và có hiệu lực từ ngày 15 tháng 06 năm 2022, Cương yếu này nhằm mục đích thích ứng, thích ứng một cách hiệu quả với các rủi ro thách thức của Trung Quốc, ứng phó với các sự kiện đột xuất, xây dựng các phương thức mới về sử dụng sức mạnh quân sự, quy phạm hóa việc thực hiện tổ chức các hoạt động của quân nhân trong giai đoạn không chiến tranh. 新华社. (2022). 中央军委主席习近平签署命令发布《军队非战争军事行动纲要(试行)》. http://www.gov.cn/xinwen/2022-06/13/content_5695496.htm, 检阅日期01/07/2022.

của Trung Quốc, bảo vệ tuyến đường vận tải trọng yếu với các hàng hóa chiến lược như dầu mỏ; bảo đảm lợi ích của các nhà đầu tư của Trung Quốc tại hải ngoại; tạo không gian pháp lý rộng lớn cho Trung Quốc trong việc xử lý các vấn đề chính trị thông qua hình thức vũ trang. Ở một mức độ nhất định, Trung Quốc có thể tránh được những chỉ trích về sự bất nhất trong hành động và lời nói, mà vẫn duy trì được tính thống nhất trong các lập luận của mình về tính hợp pháp khi sử dụng vũ lực và sự “phát triển hòa bình” hoặc “quốc gia yêu chuộng hòa bình” (Zhang Shuhua, 2022). Nói cách khác, “Cương yếu” này tạo cơ sở cho Trung Quốc duy trì mục tiêu “duy trì quyền lợi” và “duy trì ổn định” trong giải quyết các tranh chấp chủ quyền lãnh thổ trên biển như biển Hoa Đông, biển Đông, hoặc vấn đề Đài Loan thông qua biện pháp vũ trang, nhưng không làm giảm sự ủng hộ của một số quốc gia đối với Trung Quốc trong trường hợp sử dụng vũ lực.

3.2. Gia tăng mức độ cạnh tranh nước lớn

Cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine gia tăng hơn nữa xu thế đối đầu giữa các cường quốc. Các cường quốc thân cận có xu thế tăng cường quan hệ với nhau, trong đó Mỹ và đồng minh phương Tây tiếp tục cải thiện và tăng cường quan hệ, Nga và Trung Quốc tiếp tục khẳng định quan hệ đối tác “vững như bàn thạch”, thông qua việc cải thiện quan hệ, các bên nỗ lực duy trì và gia tăng lợi thế trong và sau khi cuộc xung đột kết thúc. Bên cạnh đó, các cường quốc đẩy mạnh cạnh tranh tại các khu vực khác. Các cường quốc này có thể giảm bớt sức ép lẫn nhau trong ngắn hạn, nhằm chuẩn bị cho những cuộc đối đầu với cường độ mạnh hơn và phạm vi lớn hơn. Trong đó, Trung Quốc có thể tận dụng cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine để duy trì lợi thế của mình, giảm bớt sức ép để chuẩn bị cho những cuộc đối đầu với Mỹ ở mức độ và phạm vi rộng lớn hơn tại khu vực châu Á - Thái Bình Dương. Nói cách khác, khi trở dậy với tư cách cường quốc toàn cầu, Trung Quốc ít khả năng chấp nhận đứng bên lề mà phải “đóng vai trò nhất định” trong các xung đột quốc tế với vị thế chủ động hoặc bị động. Cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine là cơ hội lớn nếu Trung Quốc đóng được vai trò mang tính xây dựng trong đối đầu gay gắt và phức tạp giữa các siêu cường trong tương lai; từ đó duy trì ưu thế trong cạnh tranh Mỹ - Trung Quốc, hoặc trong quan hệ Nga - Trung Quốc.

Thứ nhất, quan hệ Nga và Trung Quốc trở lên khăng khít hơn. Đối với Nga, sau khi phải hứng chịu nhiều lệnh trừng phạt chưa từng thấy từ phương Tây, Nga sẽ phải xem Trung Quốc là hy vọng duy nhất để chấm dứt cuộc xung đột quân sự kể trên với vị thế “chiến thắng”. Trung Quốc tích cực thể hiện thái độ đó hộ Nga với việc khẳng định quan hệ “vững như bàn thạch”; tạo điều kiện cho Nga triển khai các hoạt động đối đầu Mỹ và phương Tây tại Ukraine, từ đó đạt được mục tiêu kiềm chân các cường quốc tại khu vực này. Cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine càng kéo dài càng gia tăng khả năng tạo cơ hội chiến lược cho Trung Quốc phát triển và tạo dựng được vị thế, duy trì ưu thế trong các vấn đề về chủ quyền lãnh thổ... Từ đó, sức ép từ cường quốc hạt nhân với Trung Quốc có thể suy giảm. Việc gia tăng quan hệ với Nga, Trung Quốc sẽ khiến Mỹ và châu Âu cần sự giúp đỡ của Trung Quốc để ngăn ngừa chiến tranh ở Ukraine leo thang thành một xung đột rộng lớn hơn ở châu Âu. Trung Quốc có thể khiến Mỹ và đồng minh phải nhượng bộ hoặc giảm bớt sức ép đối với Trung Quốc trong một số vấn đề tại khu vực châu Á - Thái Bình Dương. Nếu khả năng trên xảy ra, Trung Quốc có thời gian chuẩn bị cho những cuộc đối đầu với cường độ mạnh hơn và phạm vi rộng lớn hơn với Mỹ trong khu vực.

Thứ hai, quan hệ Mỹ và đồng minh trở lên gắn kết hơn, đặc biệt là quan hệ Mỹ và EU, Mỹ và Nhật Bản (Asma Khalid, 2022; Ingrid Brunk and Monica Hakimi, 2022). Mỹ thúc đẩy chiến lược Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương nhằm kiềm chế hành động của Trung Quốc tại khu vực, gia tăng kiềm chế Trung Quốc trong vấn đề chủ quyền lãnh thổ như vấn đề Đài Loan. Trên thực tế, Mỹ và đồng minh đã điều chỉnh chính sách trong một số vấn đề, bao gồm biển Đông, tuy nhiên, mức độ

điều chỉnh vẫn còn hạn chế. Nguyên nhân chủ yếu là Mỹ và EU cần tập trung hơn lực lượng để giải quyết cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine; đưa ra những lệnh trừng phạt đối với Nga, cung cấp vũ khí cho Ukraine, giải quyết vấn đề xung đột nhân đạo; vấn đề người tị nạn. Điều này có nghĩa rằng, sức ép của Mỹ và đồng minh phương Tây với Trung Quốc tại biển Đông có phần suy giảm. Vì vậy, với sự can dự có chừng mực của Mỹ và đồng minh vào biển Đông, Trung Quốc có thể tiếp tục duy trì sự tự chủ của mình trong vấn đề tranh chấp tại biển Đông.

4. Tác động đến công cuộc bảo vệ chủ quyền biển, đảo của Việt Nam

4.1. Xung đột quân sự Nga - Ukraine có thể giảm không gian tự chủ của Việt Nam trong các vấn đề biển, đảo

Sự tự chủ của Việt Nam chủ yếu đến từ nỗ lực duy trì luật pháp quốc tế, bao gồm Công ước Luật biển của Liên Hợp Quốc năm 1982 và duy trì môi trường xung quanh hòa bình ổn định. Thực tế có mâu thuẫn giữa sự nỗ lực duy trì giá trị của luật pháp quốc tế và sự trở lại của chính trị cường quyền. Trong đó, các cường quốc có xu thế giải quyết các vấn đề tranh chấp bằng sức mạnh cứng, đặc biệt là sức mạnh quân sự mà không ưu tiên tuân thủ luật pháp quốc tế.

Thứ nhất, nỗ lực của Việt Nam tuân thủ luật pháp quốc tế và duy trì tính thượng tôn pháp luật tiếp tục bị ảnh hưởng. Trên thực tế, đối với các quốc gia vừa và nhỏ - bao gồm Việt Nam, luật pháp quốc tế và các tổ chức quốc tế được coi là những công cụ quan trọng nhằm duy trì không gian tự chủ trong các vấn đề đối ngoại. Việt Nam luôn nhấn mạnh đến giá trị của luật pháp quốc tế và vai trò của các tổ chức đa phương mang tính toàn cầu, đặc biệt là Liên Hợp Quốc trong giải quyết các vấn đề tranh chấp. Tuy nhiên, việc Nga đơn phương đưa quân vào Ukraine có thể tạo ra những tiền lệ cho các quốc gia khác. Đáng chú ý rằng, lập trường của Trung Quốc tại các khu vực có tranh chấp chủ quyền lãnh thổ được thiết lập một phần dựa trên các căn cứ lịch sử. Do đó, Trung Quốc cũng có thể tận dụng những lập luận của Nga về mối gắn kết lịch sử giữa Nga và Ukraine để củng cố hơn cho những lập luận liên quan đến biển Hoa Đông, biển Đông - những lập luận để củng cố tính chính danh cho các hoạt động sử dụng vũ lực trên biển có thể xảy ra trong tương lai. Nói cách khác, lập luận của Nga về vấn đề lịch sử của Ukraine có thể tạo cơ sở cho Trung Quốc xây dựng lập luận của mình nếu triển khai các hành động quân sự tại các khu vực tranh chấp chủ quyền lãnh thổ. Điều đó chứng tỏ rằng, các cường quốc có thể tận dụng và diễn giải luật pháp quốc tế theo những hướng có lợi cho mình; hạn chế tính ràng buộc của luật pháp quốc tế đối với việc triển khai lực lượng quân đội để giải quyết các vấn đề chủ quyền lãnh thổ. Vì vậy, việc các cường quốc, bao gồm Trung Quốc, có xu thế phớt lờ hoặc diễn giải luật pháp quốc tế theo hướng có lợi cho mình trong các tranh chấp đã làm suy giảm nỗ lực duy trì luật pháp quốc tế, từ đó, ảnh hưởng đến không gian tự chủ của Việt Nam trong vấn đề biển, đảo.

Thứ hai, Việt Nam tiếp tục đối mặt với việc vai trò hạn chế của các tổ chức đa phương quốc tế trong giải quyết tranh chấp. Hiện nay, Liên Hợp Quốc với các nguyên tắc không sử dụng vũ lực, vẫn đóng vai trò là tổ chức trọng yếu kiềm chế các quốc gia sử dụng vũ lực tại lãnh thổ quốc gia khác, tuy nhiên, tổ chức đa phương này cho thấy giới hạn nhất định trong giải quyết tranh chấp giữa các quốc gia; thiếu những cơ chế giải quyết mang tính ràng buộc; yêu cầu các quốc gia thành viên bắt buộc phải tuân thủ. Cả Nga và Trung Quốc đều là thành viên thường trực của Hội đồng Bảo an Liên Hợp Quốc; có quyền phủ quyết với các nghị quyết của các thành viên khác đưa ra. Do đó, Hội đồng kể trên không thể đưa ra những nghị quyết trừng phạt quốc gia thành viên có sử dụng vũ lực. Thêm vào đó, các tổ chức đa phương khu vực hiện nay vẫn chủ yếu hoạt động theo nguyên tắc “đồng thuận” như ASEAN, không tồn tại một cơ chế chuyên biệt về giải quyết tranh chấp chủ quyền lãnh thổ tại khu vực. Các tổ chức này chủ yếu đóng vai trò là một trong những các kênh trao đổi, đàm phán nhằm kiểm soát xung đột, nhưng có vai trò hạn chế trong giải quyết tranh chấp quốc tế.

Thứ ba, Việt Nam tiếp tục đối mặt với những ảnh hưởng gia tăng của cuộc cạnh tranh nước lớn, thậm chí chạy đua vũ trang giữa các cường quốc tại khu vực. Để duy trì và tăng cường ưu thế trong các cuộc cạnh tranh này, các cường quốc có xu thế gia tăng sức mạnh cứng; bao gồm sức mạnh quân sự, xây dựng các liên minh liên kết an ninh và quân sự. Cụ thể, với xu thế gia tăng kiềm chế Trung Quốc tại khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương, nhằm duy trì ưu thế trong cạnh tranh Mỹ - Trung, bao gồm trong cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine, Mỹ và đồng minh có thể tính toán đến khả năng mở rộng các liên minh/ liên kết an ninh và quân sự Đối thoại Tứ giác an ninh (QUAD) và Thỏa thuận hợp tác quốc phòng Anh, Mỹ, Úc (AUKUS), hoặc có điều chỉnh chiến lược an ninh tại khu vực Đông Á; trong đó, cuộc xung đột quân sự Ukraine - Nga đã khiến Nga và Trung Quốc phối hợp mở rộng tầm ảnh hưởng tại khu vực Đông Á. Nga và Trung Quốc tăng cường tổ chức các cuộc tập trận chung tại khu vực Viễn Đông của Nga. Điều này được coi là tác nhân thúc đẩy hơn nữa QUAD và AUKUS gia tăng phạm vi ảnh hưởng. Đối với Trung Quốc, nỗ lực giảm thiểu sự hiện diện của Mỹ và đồng minh tại khu vực xung quanh là một trong những mục tiêu trọng yếu. Do đó, Trung Quốc có thể phản ứng mạnh mẽ; bao gồm quân sự nếu khả năng mở rộng AUKUS hoặc QUAD trong khu vực. Lập luận của Nga để dọn đường đưa quân đội vào lãnh thổ Ukraine có thể được Trung Quốc tiếp thu, học tập để triển khai các hoạt động quân sự của mình. Hơn nữa, Trung Quốc định vị QUAD và AUKUS lần lượt là các liên minh an ninh và quân sự, rất quan tâm đến quan điểm và phản ứng của các quốc gia xung quanh về những liên minh/liên kết kể trên. Trung Quốc có thể tiến hành các hoạt động quân sự tại khu vực Đông Á để kiềm chế ảnh hưởng của các liên minh/ liên kết an ninh và quân sự kể trên. Sự gia tăng hoạt động của các liên minh/ liên kết an ninh và quân sự, đồng thời, phản ứng của Trung Quốc đối với các liên minh/ liên kết kể trên có thể dẫn tới những nguy cơ bất ổn trong khu vực. Những nguy cơ bất ổn về an ninh và quân sự do cạnh tranh nước lớn trong khu vực tạo ra có thể khiến lựa chọn của Việt Nam khó khăn hơn.

4.2. Tác động đến vấn đề biển Đông của Việt Nam

Thứ nhất, cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine có thể tác động đến xu thế “quốc tế hóa” vấn đề biển Đông. Cụ thể, quan điểm của Việt Nam là hoan nghênh sự đóng góp của các quốc gia trong và ngoài khu vực vào hòa bình, và ổn định của biển Đông. Xét ở một mức độ nhất định, các cường quốc ngoài khu vực triển khai các hoạt động tự do hàng hải tại biển Đông, có thể coi là một trong những đóng góp vào nỗ lực duy trì hòa bình và ổn định tại biển Đông. Tuy nhiên, việc các cường quốc trong và ngoài khu vực tập trung đối đầu trong cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine đã tác động, hạn chế sự tham gia của một số cường quốc ngoài khu vực vào vấn đề biển Đông.

Thứ hai, quan hệ căng thẳng giữa Nga và Trung Quốc có thể khiến Nga giảm bớt động lực tham gia vào vấn đề biển Đông như nêu ra lập trường và quan điểm về vấn đề biển Đông. Ở một mức độ nhất định, lập trường của Nga có xu thế tương đồng với lập trường của Trung Quốc tại biển Đông. Điều này có thể thấy qua phản ứng của Nga đối với phán quyết của tòa trọng tài về vụ kiện Trung Quốc của Phillippine năm 2016 (Richard Javad Heydarian, 2022b). Thêm vào đó, để phá thế bao vây của Mỹ và phương Tây, Nga tiếp tục phải xích lại gần hơn nữa với Trung Quốc. Việc xích lại gần với Trung Quốc cũng có thể khiến Nga phải giảm bớt mức độ tập trung tại biển Đông. Mặc dù, các công ty dầu khí của Nga đang là những đối tác chủ yếu trong hoạt động hợp tác khai thác dầu khí của một số quốc gia như Việt Nam và Indonesia tại biển Đông (Richard Javad Heydarian, 2022b), tuy nhiên, nhằm tăng cường quan hệ với Trung Quốc, Nga có thể giảm động lực gia tăng hợp tác thăm dò và khai thác dầu khí chung với các nước tại biển Đông, bao gồm Việt Nam tại khu vực thềm lục địa của Việt Nam. Điều này có nghĩa rằng đan xen lợi ích giữa Việt Nam với các cường quốc, bao gồm Nga tại biển Đông có thể suy giảm.

Cuộc xung đột Ukraine đã khiến một số thành viên chủ chốt của EU giảm động lực triển khai các hoạt động tự do hàng hải tại khu vực biển Đông; nơi có vai trò quan trọng đối với các hoạt động thương mại của EU, để tập trung đối đầu với Nga thông qua các hoạt động ủng hộ, viện trợ

vũ khí, áp dụng các lệnh trừng phạt đối với Nga. Nói cách khác, Mỹ và đồng minh của Mỹ tại khu vực phải san sẻ và phân tán nguồn lực để đối phó với các hoạt động quân sự kể trên. Việc san sẻ này khiến nỗ lực kiềm chế Trung Quốc tại khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương của Mỹ không đạt được kỳ vọng, bao gồm kiềm chế Trung Quốc trong vấn đề biển Đông. Việc tập trung hơn nguồn lực vào cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine đã khiến EU giảm tần suất triển khai tàu chiến thực hiện tự do hàng hải tại biển Đông, trong năm 2022, các quốc gia chủ chốt của EU không triển khai tàu chiến duy trì tự do hàng hải tại biển Đông. Do đó, cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine đã khiến động lực tham gia vào vấn đề biển Đông của các cường quốc ngoài khu vực suy giảm. Việc các cường quốc ngoài khu vực giảm thiểu các hoạt động tại biển Đông có thể ảnh hưởng đến xu thế “quốc tế hóa biển Đông”, từ đó, tác động đến nỗ lực của Việt Nam duy trì hòa bình ổn định tại khu vực này.

Thứ ba, ở một mức độ nhất định, cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine có tác động đến nỗ lực hiện đại hóa quân đội của Việt Nam. Hiện nay, Nga là đối tác hợp tác quân sự lớn nhất; nguồn cung vũ khí chủ yếu của Việt Nam. Việc Nga tập trung sức mạnh và nguồn lực giành lợi thế về quân sự tại chiến trường Ukraine ảnh hưởng đến các dịch vụ về quốc phòng mà Nga đang cung cấp cho Việt Nam như dịch vụ bảo dưỡng, huấn luyện quân nhân... Thêm vào đó, với hành động quân sự tại Ukraine, Nga đang phải đối mặt với nhiều lệnh trừng phạt, bao gồm trừng phạt các đối tác, công ty có quan hệ hợp tác với Nga. Điều này khiến Việt Nam đối mặt với nguy cơ bị trừng phạt bởi các hợp đồng mua bán vũ khí giữa Việt Nam và Nga (Richard Javad Heydarian, 2022a).

Thứ tư, cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine khiến Việt Nam đối mặt với các hoạt động gia tăng ảnh hưởng ngày càng tăng của Trung Quốc tại biển Đông. Cụ thể, Trung Quốc thường có xu thế tận dụng sự chú ý của cộng đồng quốc tế vào các tranh chấp hoặc điểm nóng ở khu vực khác để gia tăng ảnh hưởng của Trung Quốc tại biển Đông. Cụ thể, Năm 2014, ngay sau khi Nga sáp nhập bán đảo Crimea vào lãnh thổ của mình, thì Trung Quốc cũng triển khai hoạt động hạ đặt giàn khoan trái phép tại vùng thềm lục địa của Việt Nam và triển khai hoạt động cải tạo các đảo mà Trung Quốc kiểm soát trái phép tại Trường Sa. Tháng 2/2022, khi Nga đơn phương đưa quân đội vào lãnh thổ Ukraine, thì Trung Quốc gia tăng tần suất và số lượng các cuộc tập trận tại khu vực quần đảo Hoàng Sa của Việt Nam, thậm chí, có những cuộc tập trận được tổ chức tại khu vực nằm sâu trong vùng đặc quyền kinh tế của Việt Nam.

5. Kết luận

Cuộc xung đột quân sự Nga - Ukraine đã khiến nỗ lực duy trì giá trị của luật pháp quốc tế và vai trò của các tổ chức quốc tế đa phương bị suy giảm. Trong khi đó, cuộc xung đột quân sự kể trên lại làm gia tăng nguy cơ sử dụng vũ lực, đe dọa sử dụng vũ lực, cạnh tranh giữa các cường quốc. Những hệ quả này tạo ra những tác động đến nỗ lực bảo vệ chủ quyền biển, đảo của Việt Nam trong giai đoạn hiện nay, trong đó, không gian tự chủ của Việt Nam trong vấn đề biển, đảo bị suy giảm, nỗ lực “quốc tế hóa” và nỗ lực duy trì hòa bình ổn định tại biển Đông đang bị thách thức. Thêm vào đó, cường quốc trong khu vực tận dụng cuộc khủng hoảng quân sự Nga - Ukraine để gia tăng ảnh hưởng và kiểm soát biển Đông.

Tài liệu tham khảo

An Nhiên. (17/9/2022). Liên Hợp Quốc trao Ukraine cơ hội ngoại lệ bất chấp Nga phản đối. *Trang tin Công an nhân dân*. <https://cand.com.vn/the-gioi-24h/lien-hop-quoc-trao-ukraine-co-hoi-ngoai-le-bat-chap-nga-phan-doi-i667811/>

Brunk, I. & Hakimi, M. (2022). Russia, Ukraine, and the Future World Order. *American Journal of International Law*. 116. 687-697.

- Dibb, P. 2014. The Geopolitical Implications of Russia's Invasion of the Ukraine. *In: CARR, A. (ed.). Australia: Strategic & Defence Studies Centre ANU College of Asia & the Pacific.*
- Douhan, A. F. (2015). International organizations and settlement of the conflict in Ukraine. *Heidelberg Journal of International Law*. 75. 195-214.
- Đặng Cẩm Tú. (29/9/2021). "Trật tự quốc tế dựa trên luật lệ" và vai trò của các nước vừa và nhỏ. *Tạp chí Công sản điện tử*/ <https://www.tapchicongsan.org.vn/web/guest/quoc-phong-an-ninh-oi-ngoai1-/2018/824123/%E2%80%9Ctrat-tu-quoc-te-dua-tren-luat-le%E2%80%9D-va-vai-tro-cua-cac-nuoc-vua-va-nho.aspx>
- Ellyatt, H. (1/3/2022). Putin says the West has ignored Russia's security concerns over NATO and Ukraine. *Trang CNBC*. <https://www.cnbc.com/2022/02/01/putin-the-west-has-ignored-russian-security-concerns-on-nato-ukraine.html>,
- Eu. (2022). Infographic - How EU countries are addressing the global food crisis. *Trang Thông tin Hội đồng châu Âu*. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/how-eu-countries-are-addressing-the-global-food-crisis/>
- Heydarian, R. J. (2022a). All eyes on Ukraine, China flexes in South China Sea. *Trang Thông tin ASIA TIMES*. <https://asiatimes.com/2022/03/all-eyes-on-ukraine-china-flexes-in-south-china-sea/>
- Heydarian, R. J. (2022b). Fallout: Ukraine crisis upends russia's role in the South China Sea. *Trang Sáng kiến minh bạch hàng hải châu Á*. <https://amti.csis.org/fallout-ukraine-crisis-upends-russias-role-in-the-south-china-sea/>
- Huyền Lê. (13/10/2022). Đại hội đồng Liên Hợp Quốc lên án Nga sáp nhập 4 tỉnh Ukraine. *Trang Vnexpress*. <https://vnexpress.net/dai-hoi-dong-lh-q-len-an-nga-sap-nhap-4-tinh-ukraine-4522791.html>
- Johnstone, C. B. (2022). Japan's Transformational National Security Strategy. *Trang CSIS*. <https://www.csis.org/analysis/japans-transformational-national-security-strategy>
- Khalid, A. (24/3/2022). How the war in Ukraine is challenging the long-sought pivot to Asia. *Trang NPR*. <https://www.npr.org/2022/05/19/1099725081/how-the-war-in-ukraine-is-challenging-the-long-sought-pivot-to-asia>
- Kotoulas, I. E. & Pusztai, W. (2022). Geopolitics of the war in Ukraine Greece: Foreign Affairs Institute.
- Kreß, C. (2022). The Ukraine War and the Prohibition of the Use of Force in *International Law Brussels Torkel Opsahl Academic EPublisher*.
- Lopez, C. T. (2022). DOD Releases National Defense Strategy, Missile Defense, Nuclear Posture Review. *Trang Bộ Quốc phòng Hoa Kỳ*. <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3202438/dod-releases-national-defense-strategy-missile-defense-nuclear-posture-reviews/#:~:text=The%202022%20National%20Defense%20Strategy,and%20partners%20on%20shared%20objectives>
- Liao Shi Feng. (2022). Đấu tranh giành độc lập khó khăn hơn/Triệu Xuân Sơn: Thời khắc tranh chấp hai bờ eo biển đang đến gần [Fan du geng du, cu tong geng tong/zhaochunshan: Liang an tan pai shi ke yue lai yue jin]. *Trang UDN*. <https://udn.com/news/story/123078/6694154>
- Shuhua, Z. (2022). CPC's peaceful DNA forms China's unique development path. *Trang Global times*. <https://www.globaltimes.cn/page/202107/1227621.shtml>
- Smith, S. A. (2022). How Japan Is Doubling Down on Its Military Power. *Trang cfr*. <https://www.cfr.org/article/how-japan-doubling-down-its-military-power>
- Tellis, A. J. 2022. Renewing the American Regime: U.S.-China Competition beyond Ukraine. *In: Blanchette, J. & Brands, H. (eds.). US: Center for Strategic and International Studies (CSIS).*
- Un. (2022). The UN and the war in Ukraine: key information. *Trang unric*. <https://unric.org/en/the-un-and-the-war-in-ukraine-key-information/>